

О.В. Лисенок, к.е.н., доц.
Український державний університет фінансів та міжнародної торгівлі, м. Київ
О.М. Петрук, д.е.н., проф.
Житомирський державний технологічний університет

АНАЛІЗ В УПРАВЛІННІ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ БАНКІВ

Досліджується сутність та необхідність фінансово-економічного аналізу під час прийняття фінансових рішень та здійснення процесу управління фінансово-економічною діяльністю комерційних банків. Відображається роль аналізу в системі управління фінансово-економічною діяльністю банків, наводяться об'єкти та завдання аналізу на різних етапах управління фінансово-економічною діяльністю банків. За результатами дослідження формуються етапи загального управлінського процесу в комерційному банку.

Ключові слова: аналіз, фінансово-економічний аналіз, ефективність, оцінка, управління.

Постановка проблеми. Аналіз належить до тих наук, які формують інструментарій досліджень конкретних економічних процесів та явищ. Очевидно, що ефективність окремих фінансових управлінських рішень та процесу управління фінансово-економічною діяльністю банків в цілому значною мірою визначається адекватністю застосованих методів і прийомів аналізу, досконалість яких залежить насамперед від сформованої методологічної бази. Не потребує доказів і той факт, що розвиток економічної системи будь-якого рівня не може бути успішним поза детальним аналізом результатів минулої діяльності, визначенням перспектив і орієнтирів на майбутнє та пошуком ефективних способів досягнення поставленої мети, а реалізація кожного з цих завдань вимагає відповідного аналітичного забезпечення. За сучасних умов банківського бізнесу, коли об'єктивною реальністю стає багатоваріантність, можливість вибору, конкуренція та пошук методів її подолання, роль та значення аналізу в діяльності банківських установ значно зростає і він розглядається як невід'ємна складова процесу управління фінансово-економічною діяльністю банків.

Слід також зазначити, що банківська діяльність належить до тих сфер суспільного життя, в яких рідко хто може дозволити собі повну непоінформованість, адже, з одного боку, довіра до банку ґрунтується на результатах аналізу його фінансової звітності, а з іншого – формування ефективної системи управління фінансово-економічною діяльністю неможливе без створення відповідного аналітичного забезпечення в самому банку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Означене вище зумовлює пильний інтерес наукової громадськості до такого напрямку досліджень як фінансово-економічний аналіз діяльності банківських установ, про необхідний зв'язок якого з управлінням достатньо повно описано в учбовій та монографічній літературі і навряд чи варто ставити під сумнів чи шукати протиріччя в поглядах різних авторів, адже висновки зроблено переважно однозначні: фінансово-економічний аналіз є найважливішою функцією управління, яка тісно взаємопов'язана з усіма його іншими функціями, забезпечуючи їх реалізацію у всіх розрізах та на всіх рівнях управлінського процесу. Цій важливій проблемі присвячено цілу низку досліджень відомих учених-аналітиків: М.І. Баканова, А.М. Герасимовича, І.І. Каракоза, В.Ф. Палія, О.М. Петрука, Л.О. Примостки, В.І. Самборського, А.Д. Шеремета, М.Г. Чумаченька та ін.

Постановка завдання. Формування методологічних засад аналізу банківської діяльності тісно пов'язано з трансформаційними процесами, які відбуваються в економіці України та банківській системі зокрема, тому фінансово-економічний аналіз банківської діяльності має розвиватись в контексті загальної системи управління фінансово-економічною діяльністю комерційних банків.

Викладення основного матеріалу. Аналіз використовується для вивчення всього банку або окремих сторін його діяльності і як одна з самостійних та основних функцій управління, призначений для виявлення причин, що впливають на зміну фінансового стану банку, пошуку внутрішніх резервів зростання його економічного потенціалу, розробки заходів щодо підвищення фінансово-економічної ефективності діяльності банку. Аналіз присутній та використовується практично на кожному етапі прийняття управлінських рішень, оскільки він є:

© О.В. Лисенок, О.М. Петрук, 2013

- обов'язковою умовою для прийняття управлінських рішень;
- оцінкою результатів прийнятих рішень (рис. 1).

Рис. 1. Основні управлінські задачі аналізу

Слід також зазначити, що аналіз діяльності комерційного банку спрямований на виявлення особливостей функціонування окремої банківської установи, що розглядається як самостійний суб'єкт господарювання. Цей вид аналітичних досліджень здійснюється як зовнішніми стосовно банку суб'єктами аналізу (НБУ, професійні аналітичні компанії, контрагенти, клієнти, вкладники), так і фінансово-аналітичним підрозділом самої кредитної установи. Основу інформаційної бази аналізу діяльності комерційного банку становить фінансова та статистична звітність, дані бухгалтерського обліку, але до її складу можна включати й іншу доступну інформацію, отриману з періодичної преси, податкової звітності, даних про обсяги операцій на відкритих фінансових ринках.

Слід зазначити, що залежно від змісту, рівня деталізації аналітичних процедур, застосовуваних методів, прийомів та методик, кола досліджуваних питань аналіз поділяється на фінансово-економічний, техніко-економічний та функціонально-вартісний [1, С. 16]. Зауважимо, що ця класифікація стосується насамперед внутрішнього аналізу, адже зовнішній аналіз, з огляду на обмежені цілі та інформаційну базу (фінансова звітність), є фактично тільки фінансово-економічним.

Фінансово-економічний аналіз дає можливість оцінити фінансові результати діяльності та з'ясувати способи підвищення прибутковості банку. Зрозуміло, що в банківській справі фінансово-економічний аналіз має пріоритетне значення і його роль постійно зростає. Як цілком справедливо зазначає професор М.Я. Коробов, економічний аналіз за сучасних умов господарювання «нефінансовим» бути не може [2, С. 16].

Зауважимо, що у сучасному комерційному банку фінансово-економічний аналіз є не просто елемент грамотного фінансового управління, а його основа, оскільки воно не може існувати без аналізу – чи то традиційне здійснення кредитних операцій, платежів, розрахунків та зберігання грошей, або відносно

нові види діяльності, наприклад, лізинг, трастові, факторингові та інші послуги. Але якщо різні законодавчі обмеження захищають банківську справу від надмірних ризиків, конкуренції, банкрутств і є факторами зовнішнього регулювання банківської діяльності, то такі невід'ємні елементи управління, як аналіз, аудит та контроль сприяють здійсненню визначеного внутрішнього саморегулювання такої діяльності.

Як правило аналіз використовується до, у процесі та після прийняття управлінських рішень, тому показники аналізу дають необхідну інформацію для прийняття фінансово-економічних рішень й оцінці їх ефективності, а сам фінансово-економічний аналіз банківської діяльності є етапом, операцією та одним із основних умов забезпечення якості й ефективності прийнятих управлінських рішень.

Одним із центральних завдань фінансово-економічного аналізу у комерційному банку є загальна оцінка економічної ефективності його діяльності, яка включає в себе аналіз фінансових результатів і фінансового стану банку. Тому в банках, у яких фінансове управління є переважаючим, а інші його види, наприклад, організаційно-технологічне управління операціями, не займають значної питомої ваги у управлінні в цілому, така оцінка може здійснюватись, з одного боку, на основі системного аналізу фінансових результатів і фінансового стану банку, а з іншого сторони, ефективність системи управління може оцінюватись за допомогою спеціальних, наприклад, кількісних методів фінансового аналізу.

Зауважимо, що дієвість фінансово-економічного аналізу банківської діяльності значною мірою залежить і від раціональної організації аналітичної роботи, адже аналіз охоплює всі фінансово-господарські процеси в банку і є невід'ємною складовою його організаційно-управлінської структури. У зв'язку з цим зазначимо, що фінансово-економічний аналіз функціонування найвідоміших у світі банківських установ засвідчує, що гарантією успішної діяльності банків є застосування високих технологій менеджменту та сучасного інструментарію аналітичних досліджень, що забезпечує підвищення ефективності у швидко змінюваному оточуючому середовищі.

Слід також зазначити, що у сфері банківського бізнесу на існування взаємозв'язку фінансово-економічного аналізу з процесом управління фінансово-економічною діяльністю та системою фінансового менеджменту вказують більшість учених, а дослідження специфіки банківської діяльності показали, що загальний управлінський процес у сучасному банку в комплексі охоплює всі функції — планування, організацію, регулювання, облік, аналіз, реалізується на всіх рівнях управління (банківська система, окремий банк, структурні підрозділи банку) та ґрунтується на загальних принципах, методах і технологіях управління, методологічною основою яких є загальна теорія управління та низка фінансових концепцій (рис. 2).

Таким чином, основний висновок, який можна отримати з наведеної аргументації, полягає в тому, що фінансово-економічний аналіз діяльності банку слід розглядати як важливу складову системи управління сучасною банківською установою.

З огляду на сказане вище, можемо стверджувати, що в процесі досліджень виникає потреба конкретизації об'єктів фінансово-економічного аналізу банківської діяльності, рівень деталізації яких залежить від мети та завдань дослідження, етапу управлінського процесу, специфіки застосованих управлінських процедур, обсягів доступної інформації. Зокрема, на певних етапах управління фінансово-економічною діяльністю банків об'єктами аналізу можуть бути: капітал банку, зобов'язання, портфель кредитів, портфель цінних паперів чи реальних інвестицій, окремі банківські операції, продукти чи напрями діяльності, фінансові потоки тощо.

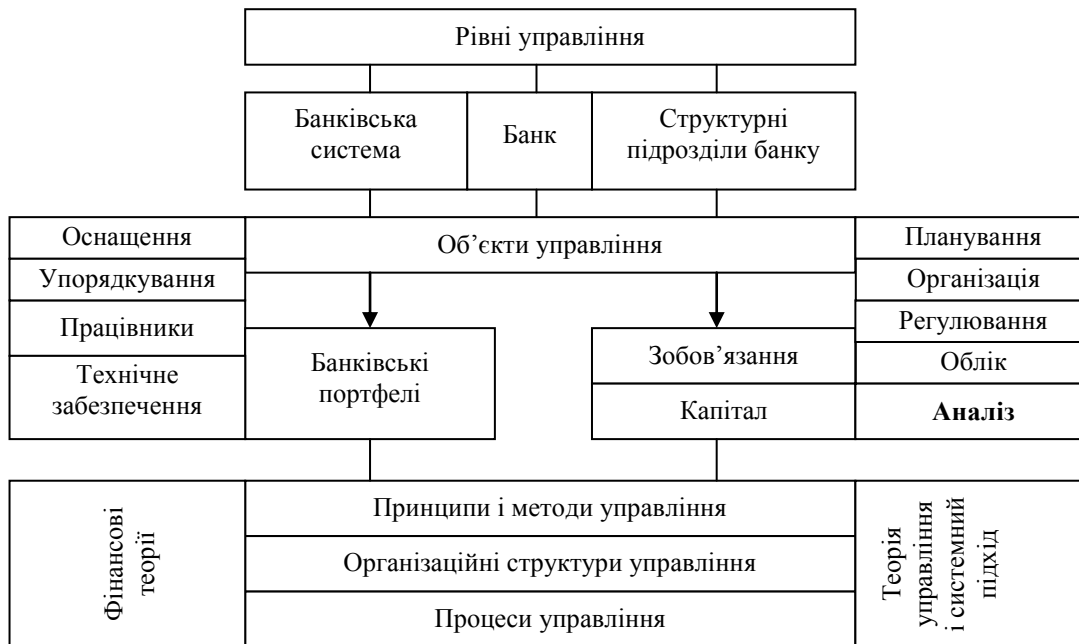

Рис. 2. Аналіз в системі управління фінансово-економічною діяльністю банків

Дослідження методологічних принципів фінансово-економічного аналізу діяльності банків дозволило побудувати теоретичну модель, яка сприяє структуруванню процедури управління фінансово-економічною діяльністю банків, формуванню системи об'єктів аналізу різного рівня деталізації з урахуванням їх взаємозв'язків.

У запропонованій теоретичній моделі структура процесу управління фінансово-економічною діяльністю банків представлена трьома основними етапами, які відрізняються за глибиною дослідження та рівнем деталізації об'єктів аналізу (рис. 3). Зазначені етапи характеризуються логічним взаємозв'язком і у своїй сукупності формують цілісну концепцію аналізу фінансово-економічної діяльності банків.

На першому етапі здійснюється оцінка фінансових результатів, яка розглядається як невід'ємна складова процесу управління фінансами банку і за своїм змістом є внутрішньою необхідністю, а тому об'єкти аналізу формуються з огляду на обрані банком принципи, концепції та функції управління фінансами. Цей етап спрямовано на створення аналітичного забезпечення процесу оперативного управління фінансовими потоками банку, якість якого значною мірою залежить від обраних аналітичних показників, адекватності застосовуваних методик аналізу, повноти інформаційного та програмного забезпечення, а також часу, необхідного для проведення аналізу та обґрунтування управлінських рішень.

Перший етап управління фінансово-економічною діяльністю банку можна розділити ще на декілька послідовних підетапів. А саме:

- якісний аналіз – визначається структура фінансів банку;
- кількісний аналіз – обирається система кількісних показників та визначаються методи оцінки фінансово-економічної діяльності банку;
- прийняття відповідних фінансово-економічних рішень.

На другому етапі об'єктами фінансово-економічного аналізу є окремі банківські портфелі, кількість та склад яких визначаються необхідним рівнем деталізації, який обирається залежно від поставленої мети та задач управління, обсягів доступної інформації.

Особливістю другого етапу є аналіз кожного банківського портфеля ізольовано, без урахування взаємозв'язків з іншими портфелями. В цьому разі процес фінансово-економічного аналізу застосовується для пошуку оптимальної структури та складу кожного банківського портфеля і за умови формування всіх портфелів за принципом максимізації дохідності та обмеження допустимого ризику, ринкова вартість банківської установи за інших однакових умов зростатиме. Проте автономне оцінювання банківських портфелів має певні недоліки, тому що взаємозв'язки між портфелями, а також структурні зрушення в окремих активах і пасивах не враховуються.

На третьому, найбільш загальному, етапі об'єктом аналізу є фінансово-господарська діяльність банку в цілому, яка впливає на статті та структуру банківського балансу.

Отже, результати проведених досліджень дозволяють стверджувати, що зміст та технологія аналізу фінансово-економічної діяльності визначається прийнятою в банку концепцією управління активами і пасивами.

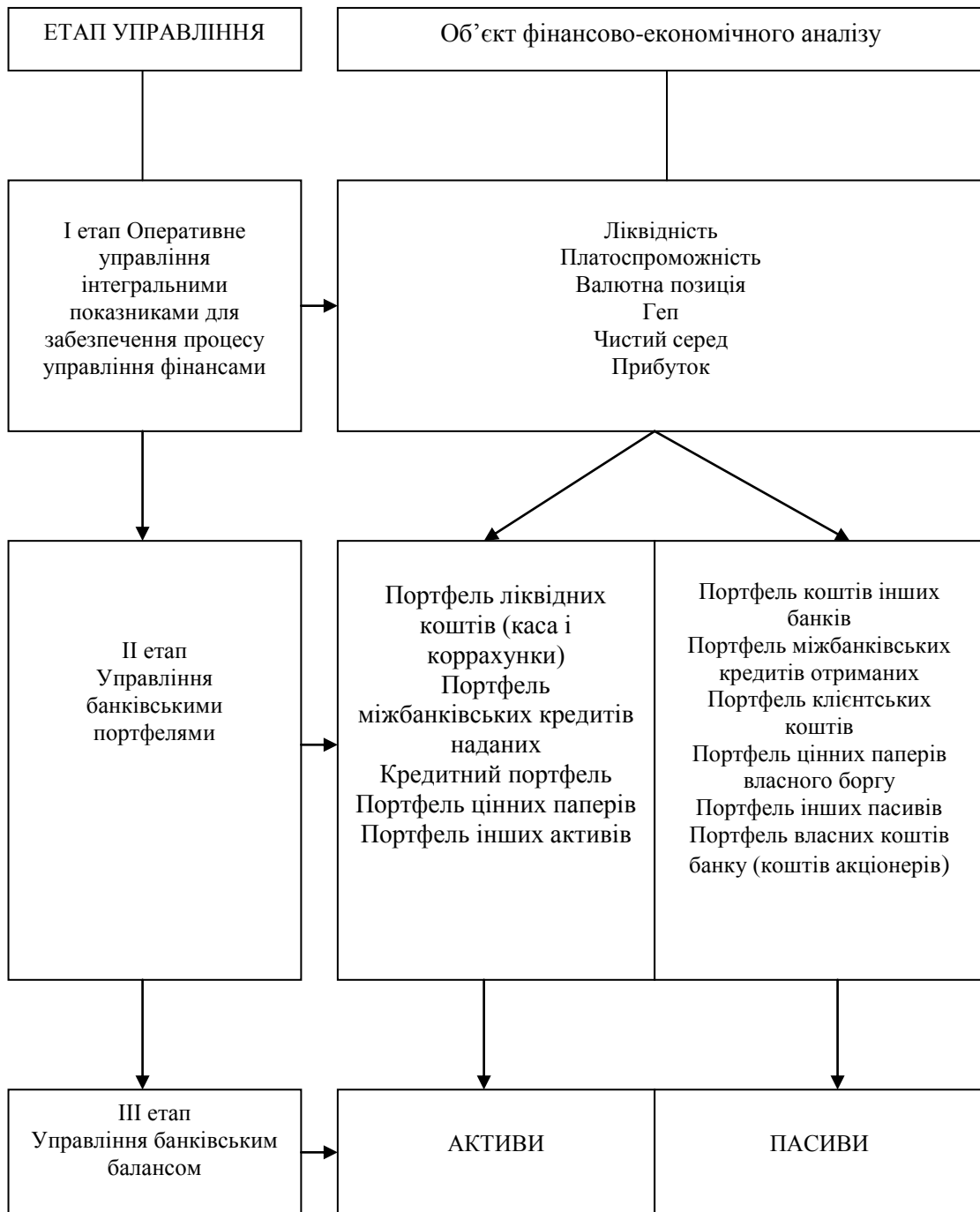

Рис. 3. Структурно-логічна модель поетапного аналізу фінансово-економічної діяльності банку (розроблено автором на основі [3, С. 20])

Узагальнення розглянутих положень дозволяє сформулювати завдання аналізу фінансово-економічної діяльності банків (рис. 4).

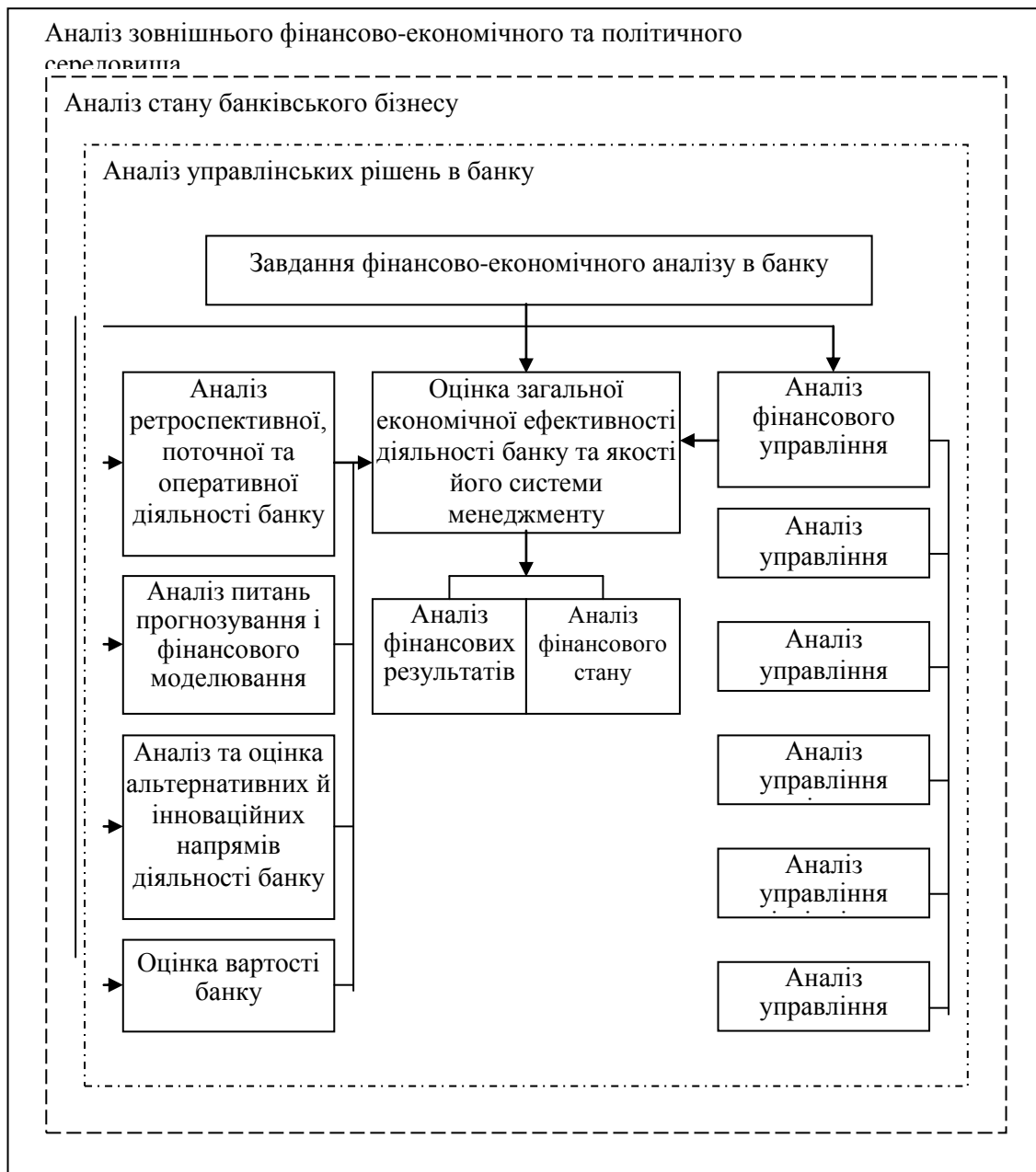

Рис. 4. Основні завдання фінансово-економічного аналізу банків

Слід зазначити, що сукупність об'єктів та завдань фінансово-економічного аналізу, тісно пов'язаних між собою, утворюють теоретичну базу для розробки загального управлінського процесу, спрямованого на оптимізацію фінансово-економічної діяльності банку.

У загальному випадку управлінський процес є технологічною сукупністю операцій, яка складається з таких етапів: підготовчого, аналітичного оброблення інформації та узагальнення результатів аналізу [4]. Технологія загального управлінського процесу в банку в цілому є такою самою і попри те, що в економічній літературі погляди на виокремлення етапів управлінського процесу, їх кількість, склад та призначення варіюються [4, 5, 6], можна стверджувати, що загальний управлінський процес в банку — це послідовність певних етапів, кожен з яких передбачає агрегування та узагальнення інформації, одержаної з попереднього рівня.

Головна особливість побудови етапів загального управлінського процесу — їх логічний взаємозв'язок, поступовий рух від простішого до складного, коли кожен подальший етап є логічним продовженням попереднього (рис. 5).

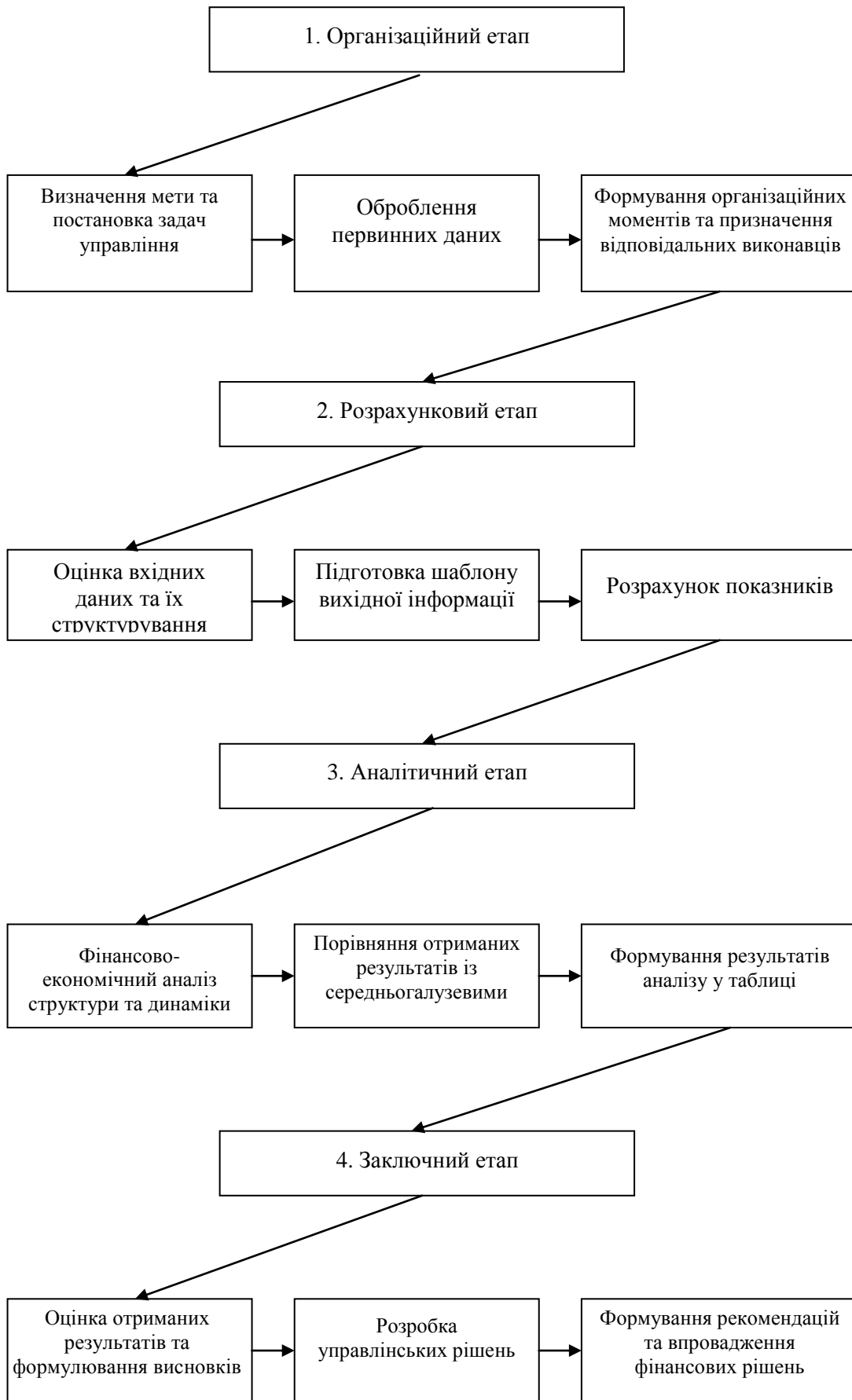

Рис. 5. Етапи загального управлінського процесу в комерційному банку

Висновки. Результати дослідження щодо визначення місця та ролі фінансово-економічного аналізу в процесі управління комерційним банком дають підстави для висновку, що теорія фінансово-економічного аналізу є тією основою, на якій ґрунтується розроблення інструментарію прикладних аналітичних досліджень, зокрема і в банківській галузі, а вирішення завдання опанування науки і мистецтва управління фінансово-економічною діяльністю банків розв'язується через органічне поєднання двох основних підходів:

1) необхідно запозичувати позитивний зарубіжний досвід, адаптуючи його до вітчизняних умов, можливостей, традицій, зовнішнього середовища;

2) слід творчо розробляти нові методи та прийоми фінансово-економічного аналізу банківської діяльності, оскільки унікальні умови реформування вітчизняної економіки потребують постійного пошуку адекватних методичних рішень.

Отже, проведене дослідження дозволяє стверджувати, що для виявлення причинно-наслідкових зв'язків фінансово-економічних процесів, які відбуваються в банку та впливають на його фінансово-господарську діяльність, необхідно сформувати адекватний загальний управлінський процес та поетапну систему аналізу й управління фінансово-економічною діяльністю з огляду на фундаментальні теоретичні фінансові концепції, що пояснюють закономірності функціонування фінансово-банківської сфери.

Список використаної літератури:

1. Функциональностоимостной анализ / Н.Г. Чумаченко, В.М. Дегтярева, Ю.С. Изумнов. — К. : Вища шк., 1985. — 223 с.
2. Коробов М.Я. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємств : навч. посібник / М.Я. Коробов. — К. : Знання : КОО, 2000. — 378 с.
3. Примостка Л.О. Фінансовий менеджмент у банку : підручник / Л.О. Примостка . — 2-ге вид., доп. і перероб. — К. : КНЕУ, 2004. — 468 с.
4. Загородний А.В. Управленческий учет как система информационного обеспечения управленческих решений / А.В. Загородний, Г.О. Партин // Бухгалтерский учет и аудит. — 2004. — № 7. — С. 35–38.
5. Кириченко О.А. Банківський менеджмент : підручник / О.А. Кириченко, В.І. Міщенко. — К. : Знання, 2005. — 831 с.
6. Калініченко О. Нові організаційні підходи до управління банком як джерело підвищення стійкості банку / О.Калініченко // Банківська справа. — 2006. — № 2. — С. 83–90.

ЛИСЕНЮК Олексій Володимирович – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів та фінансово-економічної безпеки Українського державного університету фінансів та міжнародної торгівлі.

Наукові інтереси:

- вдосконалення ефективності аналізу в управлінні фінансово-економічною діяльністю.

Тел.: (моб.) (067)758-77-18.

E-mail: admin.01@inbox.ru.

ПЕТРУК Олександр Михайлович – доктор економічних наук, професор Житомирського державного технологічного університету.

Наукові інтереси:

- системи фінансового моніторингу.

Стаття надійшла до редакції 05.11.2013